

Спеціалізованій вченій раді К 64.051.31
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
61022, м. Харків, Майдан Свободи, 6

ВІДГУК

офіційного опонента Воронова Марка Миколайовича на дисертацію Палагицької Ганни Сергіївни «Принцип загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

На підставі ознайомлення із рукописом дисертації, авторефератом та оприлюдненими науковими роботами можна зробити наступний висновок.

Актуальність теми та її зв'язок з науковими програмами. Принцип загального виборчого права виступає основоположною ідейною та правовою основою відповідної підгалузі конституційного права. Саме тому дослідження правової природи загального виборчого права та його ролі у побудові демократії дозволяє повною мірою розкрити саму суть виборів як однієї з форм безпосередньої демократії та визначити вплив трансформації загального виборчого права на процес інституційного реформування конституційного права України.

Використання принципу загального виборчого права дозволяє забезпечити участь у виборчому процесі усіх дієздатних громадян, які досягли певного віку. У зв'язку з цим варто зауважити, що завдяки своїй правовій природі загальне виборче право створює умови для забезпечення участі народу у формуванні державних органів влади й органів місцевого самоврядування шляхом проведення виборів і, взагалі, є підґрунтям проведення демократичних виборів.

Потреба належного правового врегулювання застосування принципу загального виборчого права, у свою чергу, вимагає належного наукового

осмислення у конституційно-правовій площині з метою створення теоретичного підґрунтя та правової основи для розв'язання нагальних електоральних потреб суспільства, держави та кожного окремо взятого громадянина, а також повноцінного входження України до світової демократичної спільноти. Це свідчить про нагальну необхідність ретельного аналізу та фундаментального дослідження теорії та практики реалізації принципу загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі, а також виокремлення його законодавчих обмежень та визначення перспектив використання у разі набрання чинності новим Виборчим кодексом України.

Означені фактори зумовлюють актуальність дисертаційного дослідження Г.С. Палагицької, її теоретичну і практичну значущість.

Про актуальність роботи свідчить і те, що вона виконана відповідно до пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, що були визначені у Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки та п. 1.1, 1.2 Додатку 1 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, а також переліку пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016-2019 років, схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 23.02.2016, протокол № 2.

В основу методології дослідження покладено філософський діалектико-матеріалістичний підхід, який передбачає розгляд загального виборчого права як основоположної засади здійснення народовладдя на загальнодержавному та місцевому рівнях, що у свою чергу, забезпечило об'єктивний та цілісний аналіз предмету дослідження. Авторкою досить уміло поєднано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, у т.ч. історико-правовий, формально-логічний та формально-юридичний, системно-структурний та структурно-функціональний, статистичний тощо. У роботі над усіма структурними підрозділами дисертації достатньо широко

використовувалися такі логічні прийоми, як аналіз і синтез, визначення і класифікація. Загалом, методи дослідження є цілком сучасними й обґрунтованими, що стало запорукою успішного вирішення поставлених дисертантом завдань.

Виходячи з актуальності теми, в дисертації досить точно і правильно визначено об'єкт, предмет дослідження, чітко окреслено його мету і задачі.

Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані здобувачкою, своєю переважною більшістю є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні авторкою використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з конституційного права України та зарубіжних країн, теорії держави і права, а також українське та зарубіжне законодавство. Джерельну базу дослідження можна вважати цілком репрезентативною, оскільки дисертантка при проведенні дослідження використала значну кількість джерел (194 найменування). Крім того, викликає повагу й довіру до наукової цінності дисертаційного дослідження кола іншомовних джерел, зокрема конституцій та профільних законів іноземних держав. Авторка здійснила пошук найбільш сучасних європейських наукових праць, присвячених питанню теорії та конституційного регулювання загального виборчого права.

Загальна структура роботи в цілому є логічною, послідовною, раціональною, обґрунтованою предметом, метою та завданнями дослідження.

Загалом, дисертація, яка виконана у формі спеціально підготовленого рукопису, і автореферат, що відображає найбільш суттєві і принципові положення дисертації, становлять цілісне і професійно оформлене дослідження широкого кола взаємопов'язаних наукових проблем щодо конституційно-правового регулювання принципу загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі (з урахуванням зарубіжної практики використання даного принципу).

Наукове і практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані в роботі положення, висновки і пропозиції можуть

бути покладені в основу новелізації конституційного законодавства, зокрема при опрацюванні Виборчого кодексу України; у правозастосовній діяльності – для оптимізації діяльності виборчих комісій; у науково-дослідницькій роботі, як основа для більш глибоких і конкретних розробок у даній сфері; а також у навчальному процесі – при написанні підручників і навчальних посібників, при проведенні лекційних і семінарських занять з дисциплін «Конституційне право України», «Конституційне (державне) право зарубіжних країн», «Виборче право України».

Наукова новизна роботи Г.С. Палагицької полягає у тому, що в дисертації вперше здійснено комплексний аналіз теорії і практики використання принципу загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі.

Для встановлення правової природи принципу загального виборчого права авторкою обрано слушний підхід, в основу якого покладено з'ясування правових параметрів критерію «загальності», опосередкованого через особливості врегулювання статусів виборця і кандидата на виборну посаду, а також встановлення недискримінаційних виборчих цензів (підрозділ 1.1).

Крім того, критерій «загальності» при дослідженні статусу суб'єктів здійснення виборчого права дозволив по-новому осмислити взаємозв'язок активного і пасивного виборчого права та констатувати відсутність прямої залежності пасивного виборчого права від права голосу, наслідком чого став висновок про неспівмірність критерію загальності при визначенні співвідношення кола носіїв пасивного виборчого права з колом носіїв права голосу(стор. 3, 6 автореферату та стор. 33 дисертації).

На підставі аналізу історико-правової модернізації інституту виборності дисертанткою уперше було здійснено періодизацію процесу еволюції загального виборчого права. Зокрема виділено 7 етапів розвитку загального виборчого права у світовому та, зокрема, європейському масштабі (підрозділ 1.2). Також слушно зроблено висновок, що часовий проміжок з

XVIII ст. до кінця XX ст. можна охарактеризувати як період поетапного становлення, зокрема в європейських державах, загального виборчого права, заснованого на політичній рівності без майнового цензу і обмежень за статтю та расою (стор. 54 дисертації).

Окреслення авторкою закономірностей еволюції загального виборчого права дозволило їй удосконалити запропоновану І.М. Панкевичем періодизацію процесу модернізації інституту виборності та на її основі виокремити 6 основних етапів еволюції загального виборчого права в Україні. У даному контексті новаторським досягненням вбачаємо, зокрема виділення етапу контркупаційної модернізації (2014 р. – по теперішній час), що характеризується забезпеченням загального виборчого права внутрішньо переміщеним особам; особам, що залишилися в зоні проведення Операції об'єднаних сил; громадянам України в Російській Федерації тощо (стор. 8 автореферату та стор. 55 дисертації).

Авторкою здійснено поділ принципів виборчого права України на загальні та спеціальні. Дослідження сучасних характеристик загального виборчого права дозволило встановити його співвідношення з іншими галузевими принципами виборчого права (підрозділ 1.3). Зроблено вірний висновок, що принцип загального виборчого права посідає виключне місце в системі галузевих принципів виборчого права України та є базовим для всіх інших принципів (стор. 70 дисертації).

Надзвичайно позитивне враження справляє обсяг проаналізованої зарубіжної законодавчої бази щодо конституційно-правового регулювання загального виборчого права. Компаративістське дослідження правового врегулювання принципу загального виборчого права в зарубіжних країнах, зокрема, дозволило констатувати наявність двох основних рівнів його регламентації: 1) міжнародного, на якому представлені загальні стандарти виборчого права, до складу яких віднесено, зокрема, й засаду загального виборчого права; 2) національного, представленого правовими приписами національної Конституції та виборчого законодавства (підрозділ 1.4).

На прикладах із зарубіжної практики авторка досить вдало обґрунтувала, що основним видами унормування принципу загального виборчого права у сучасних конституціях є: а) його відображення в розділі (главі), яка визначає основоположні права та свободи людини; б) закріплення даного принципу як складової окремого розділу (глави) присвяченої політичним правам та обов'язкам громадян; в) віднесення його до розділу конституції, який відповідає за порядок формування органів влади, при цьому не міститься в нормах про основні чи політичні права громадян; г) закріплення в розділі (главі), яка визначає державний лад та основні положення про державу; д) відображення його одночасно в декількох розділах (главах) конституцій – найпоширеніший спосіб (стор. 9 автореферату та стор. 71, 73–75 дисертації).

Що стосується інших джерел загального виборчого права в зарубіжних державах, то авторка відносить до них спеціальні виборчі закони та кодифіковані виборчі нормативно-правові акти. Зазначається, що положення цих документів, мають деталізуючий щодо конституцій характер та встановлюють умови, відповідно до яких виборці мають можливість реалізувати своє право обирати та бути обраним (стор. 80, 82 дисертації).

Розкриття особливостей унормування принципу загального виборчого права у законодавстві України дозволило авторці константувати його відповідність міжнародним стандартам (підрозділ 2.1). Важливе теоретичне значення для аналізу виборчого законодавства України має пов'язання авторкою принципу загального виборчого права з недопущенням дискримінації осіб, оскільки саме відсутність цієї дискримінації і є однією із змістовних складових, яка забезпечує реалізацію цього принципу (стор. 95, 101 дисертації).

Дослідниця також наголошує, що національне виборче законодавство відповідає світовій практиці і в аспекті встановлених виборчих цензів. При цьому робиться цілком логічний висновок про те, що виборчі цензи для пасивного виборчого права часто мають вигляд більш жорстких вимог

порівняно з цензами активного виборчого права (стор. 109 дисертації).

Важливим елементом новизни у роботі є й виділення двох категорій гарантій загального виборчого права, а саме: тих, що забезпечують реалізацію загального виборчого права (регуляторних), та тих, що забезпечують його захист та охорону від порушення, а також його поновлення (охоронних) (стор. 135-136 дисертації). Обґрунтовано необхідність застосування спеціальних (додаткових) умов, для окремих груп громадян України (засуджені; військовослужбовці строкової служби; громадяни, які перебувають за межами території України) для реалізації ними загального виборчого права) (стор. 11 автореферату та стор. 176 дисертації).

Разом з тим, як і будь-яке інше наукове дослідження, дисертація Г.С.Палагицької містить низку спірних положень, які мають стати предметом публічного обговорення під час захисту.

1. Авторка, приділивши значну увагу «критерію загальності» та констатуючи відсутність прямої залежності пасивного виборчого права від права голосу, робить висновок про неспівмірність критерію загальності при визначенні співвідношення кола носіїв пасивного виборчого права з колом носіїв права голосу, що дозволяє їй поставити на порядок денний питання про загальність пасивного виборчого права як самостійного правового явища. Проте, на нашу думку даний підхід є доволі дискусійним, оскільки активне та пасивне виборче право є невід'ємними складовими самого процесу виборів, що органічно обумовлюють одне одного. Побічно дане твердження підтверджує й теза автора про похідний (від загального активного чи пасивного виборчого права) характер загального номінаційного права (стор. 86 дисертації).

2. Дещо суперечливим у контексті тематики здійснюваного дослідження видається теза авторки про те, що відсутність диференціації виборців, подекуди сприяє виборчій корупції та поширенню деструктивних впливів (стор. 86-87 дисертації). Тим більше, що на стор. 92 дисертації

зазначається, що закріплення принципу загальності є необхідною передумовою забезпечення проведення виборів.

3. Оскільки відповідно до статті 5 Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, то, на нашу думку, при дослідженні критерію «загальності» авторці необхідно було би приділити більше уваги змістовному наповненню таких термінів як «український народ», «територіальна громада», «об'єднана територіальна громада» тощо, оскільки саме через ці терміни й відбувається охоплення «загалу» виборчого корпусу.

4. Здобувачка констатує, що чинне національне виборче законодавство передбачає можливості захисту виборчих прав громадян України у виборчому процесі шляхом звернення із заявами та скаргами безпосередньо до виборчих комісій відповідного рівня або ж шляхом оскарження рішень, дій чи бездіяльності останніх до судів (стор. 177 дисертації). Разом із тим питання посилення захисних гарантій виборчих прав громадян та, зокрема, й загального виборчого права з допомогою інших конституційно правових інституцій (наприклад амбудсмана), на жаль залишилося поза межами даного дослідження.

5. В цілому підтримуючи зведення усіх виборчих процедур та правил в єдиний Виборчий кодекс з метою уніфікації регулювання підготовки і проведення виборів в Україні, авторка вважає, що даний нормативний документ містить ряд положень, що створюють певні проблемні моменти, зокрема при реалізації принципу загального виборчого права (стор. 178 дисертації). Водночас, далі визначення проблемних аспектів проекту Виборчого кодексу України дослідниця не йде, лише зазначаючи, що даний акт попри ряд позитивних новацій, містить цілу низку положень, які в тій чи іншій мірі порушують, або звужують можливості використання принципу загального виборчого права громадянами України (стор. 180 дисертації). На нашу думку, конкретні авторські пропозиції щодо покращення

законопроекту прикрасили б дане дисертаційне дослідження та підсилили б його практичне значення.

Проте, викладені вище зауваження і побажання мають значною мірою дискусійний характер та не заперечують наукових здобутків Г.С. Палагицької. Відтак, дисертаційне дослідження справляє приємне враження, характеризується достатньо високим рівнем самостійності й унікальності та заслуговує позитивної підсумкової оцінки.

Основні результати дисертації досить повно викладені у 5 статтях у фахових виданнях (у т.ч. в 1 зарубіжному) і 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Співставлення текстів дисертації та автореферату свідчить, що їх основний зміст є тотожним.

Наведене вище дає підстави для висновку, що дисертація «Принцип загального виборчого права у вітчизняному конституціоналізмі» відповідає вимогам пунктів 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її авторка – Палагицька Ганна Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Офіційний опонент:
завідувач кафедри конституційного
і муніципального права
юридичного факультету
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
кандидат юридичних наук, доцент

06 грудня 2019 року

НАЧАЛЬНИК СЛУЖБИ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ

М. М. Воронов

[Handwritten signature]